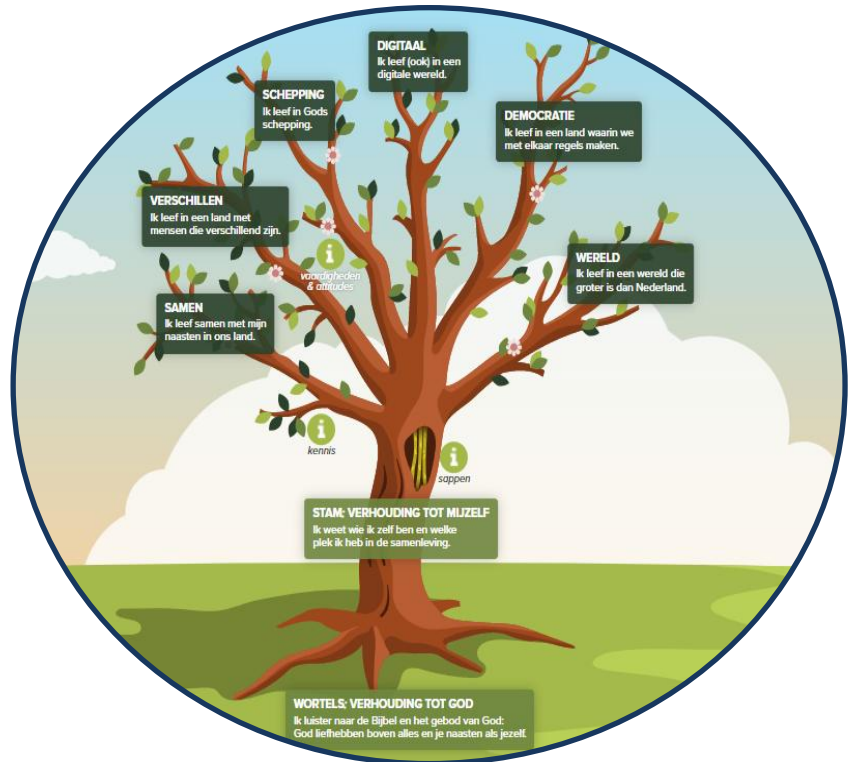

Lessenserie SLRO Burgerschap

Groepen 3 en 4

Inleiding

In deze lessenserie vind je lessen burgerschap voor de groepen 3 en 4 voor de zes thema's van burgerschap: samen, verschillen, schepping, digitaal, democratie en wereld

Let op!

Waarom geef je de les?

- Als leerkracht kan je goed observeren wat leerlingen weten, kunnen en willen (kennis, vaardigheden en attitude)
- De leerlingen ervaren zelf wat ze weten, kunnen en willen, m.b.t. het thema

Wanneer kan je de les geven?

- Als een bepaald thema niet recent aan bod is gekomen in de lessen
- Het advies is om dit vóór het (laten) invullen van de leerling- en leerkrachtvragenlijsten te doen

Hoe geef je de les?

- Volgens het lesformulier of een variant erop. Licht de aspecten eruit die voor jouw groep relevant zijn

Advies stappenplan:

- 1 Geef de lessen en observeer de items van de vragenlijst
- 2 Vul als leerkracht en leerling de vragenlijst van burgerschap in Zien!+ in
- 3 Analyseer de vragenlijst
- 4 Ga aan de slag met thema's en doelen die aandacht behoeven

Inhoudsopgave

Inleiding.....	1
Inhoudsopgave.....	2
Opbouw van de lessen	3
Onderbouwing van de lessenserie.....	4
Literatuurlijst.....	5
De lesplannen.....	5
Groep 3/4 thema Samen (55 min)	6
Onderbouwing van deze les.....	10
Bijlage thema Samen.....	11
Groep 3/4 thema Verschillen (45 min)	12
Onderbouwing van deze les.....	16
Bijlage thema Verschillen.....	17
Groep 3/4 thema Schepping (35 min)	19
Onderbouwing van deze les.....	22
Bijlage thema Schepping	23
Groep 3/4 thema Digitaal (35 min)	24
Onderbouwing van deze les.....	27
Bijlage thema Digitaal	28
Groep 3/4 thema Democratie (40 min)	29
Onderbouwing van deze les.....	33
Bijlage thema Democratie.....	34
Groep 3/4 thema Wereld (50 min)	35
Onderbouwing van deze les.....	39
Bijlage thema Wereld.....	40
Bijlage thema Digitaal	41

Opbouw van de lessen:

Overzicht van kennis-, vaardigheden- en attitudedoelen

- Kennisdoelen: de leerling kent of de leerling weet
- Vaardigheidsdoel: de leerling kan
- Attitudedoel: de leerling wil

De volledig uitgewerkte SLRO doelen zijn te vinden op de volgende site van het SLRO: <https://leerlijnburgerschap.nl/>.

Te observeren ontwikkelpunten

Overeenkomend met ontwikkelpunten in de vragenlijst te vinden in de mouseover

Het overkoepelende doel van de les

Activiteiten

Elk onderdeel van de les bestaat uit de tijd, onderdeel, doelen, activiteit en materialen

Pedagogische vaardigheden

Welke en op wat voor manier komen de vaardigheden terug in de les.

Democratische basiswaarden

Welke en op wat voor manier komen de basiswaarden terug in de les.

Democratische Basiswaarde

Vrijheid
Gelijkheid/gelijkwaardigheid
Solidariteit

Ministerie van OCW,
2023

Concretisering

1. Vrijheid van meningsuiting
2. Bevorderen van de autonomie
3. Gelijkheidsbeginsel
4. Afwijzen van discriminatie
5. Verdraagzaamheid
6. Begrip/respect
7. Verantwoordelijkheidsbesef
8. Afwijzen van onverdraagzaamheid

Voorbeeld: een voorbeeldantwoord in de richting van het aan te leren doel

Tip: extra verdieping of een aansluitende activiteit

Opsommings tekens

- Een vraag die de leerkracht stelt
- Differentiatie van de
 - activiteit of een opsomming

Let op!

Een (niet) perfect voorbeeld zijn komt niet terug in de les, maar is de rol van de leerkracht

Ossewaarde, 2022

Een grotere afbeelding van het model is te vinden via Zien!+ downloads, burgerschap/maatschappelijke competenties en dan de handelingssuggesties

Wetenschappelijke onderbouwing

De relevantie van het onderwerp van de les en waarom dit belangrijk is voor kinderen.

Bijlage(s)

Sommige lessen hebben aanvullend materiaal wat te vinden is in de bijlage.

Legenda:

- De lesinhoud
- De onderbouwing

Onderbouwing van de lessenserie

Hieronder wordt door middel van wetenschappelijke literatuur onderbouwd hoe de lessenserie is opgebouwd.

Drie vormen van feedback

- ♦ Feedup: over wat er gaat komen, het lesdoel benoemen
- ♦ Feedback: over de voortgang, door de leerkracht of medeleerling
- ♦ Feedforward: over de vervolgstappen (Hattie & Timperley, 2007)

Waarom doe je dit?

Op deze manier ben je bezig met een formatieve evaluatie van de les. (Leahy et al., 2005)

Hoe zie je dit terug in de les?

Aan het begin van de les wordt het lesdoel benoemd (feedup). De les eindigt met een terugblik van de les (feedback) en vooruitblik naar volgende lessen (feedforward)

Vragen stellen en dialoog

Waarom stel je vragen?

Zo krijg je meer informatie over het leerproces.

Het wordt het duidelijk waar de leerling de lesstof niet meer begrijpt (Christodoulou, 2016)

Waarom ga je een dialoog aan met de klas?

Er ontstaat contact tussen personen over een bepaald onderwerp.

Er wordt gestreefd naar wederzijds begrip wat inclusie ten goede kan komen

(Bickmore & Parker, 2014)

Interne convergente differentiatie

Wat is dat?

De differentiatie vindt plaats in de klas en heeft als doel dat iedereen het minimumdoel behaalt.

(de Koning, 1973; Reezigt, 1999)

Waarom differentieer je convergent?

Er wordt convergente differentiatie ingezet om verschillen tussen leerlingen te verkleinen

(Boskers, 2005)

Hoe behaalt iedereen het minimumdoel?

Leerlingen die moeite hebben met de stof krijgen extra ondersteuning, leerlingen die meer uitdaging aan kunnen krijgen verdiepingsstof aansluitend bij het lesdoel

Hoe zie je dit terug in de les?

Bij sommige activiteiten is de uitdaging en ondersteuning uitgewerkt. Daarnaast worden er veel vragen gesteld en moeten leerlingen zelf oplossingen bedenken waardoor ze op hun eigen niveau mee kunnen doen.

Literatuurlijst

- Bickmore, K., & Parker, C. (2014). Constructive conflict talk in classrooms: Divergent approaches to addressing divergent perspectives. *Theory & Research in Social Education*, 42, 291-335. doi:10.1080/00933104.2014. 901199
- Bosker, R. J. (2005). *De grenzen van gedifferentieerd onderwijs*. Rijksuniversiteit Groningen
- Christodoulou, D. (2016). *Making good progress. The future of Assessment for Learning*. Oxford: University Press.
- De Koning, P. (1973). *Interne Differentiatie*. Amsterdam: APS / RIT
- Hattie, J., & Timperley, H. (2007). The power of feedback. *Review of Educational Research*, 77, 81-112.
- Leahy, S., Lyon, C., Thompson, M., & Wiliam, D. (2005). Classroom assessment that keeps learning on track minute-by-minute, day-by-day. *Educational Leadership*, 63(3), 19-24.
- Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap. (2023, 29 juni). Basiswaarden democratische rechtsstaat. *Burgerschap | Inspectie van het Onderwijs*. <https://www.onderwijsinspectie.nl/onderwerpen/burgerschap/basiswaarden>
- Ossewaarde, A. (2022). *Pedagogisch Handelen - Persoonsvorming: Op welke manier kan je als opvoeder persoonsvorming bij kinderen en jongeren stimuleren, uitlokken en bevorderen vanuit een christelijk perspectief?* [E-book]. Driestar educatief / Gouwe Academie.
- Reezigt, G.J. (1999). Differentiatie in het onderwijs. In H.P.J.M. Dekkers (Red.) *Omgaan met Verschillen. Onderwijskundig Lexicon*, Editie III (pp. 11-23). Alphen aan den Rijn: Samsom.

De lesplannen

In de volgende volgorde:

Samen

Verschillen

Schepping

Digitaal

Democratie

Wereld

Groep 3/4 thema

Samen (55 min)

Doelen uit de leerlijn

Kennis:

Volgens de Bijbel samenleven, problemen en conflicten in de wereld, buitensluiten herkennen, herkennen onrechtvaardige situaties

Vaardigheden:

Problemen oplossen met respect, luisteren en empathie tonen, opkomen voor buitengesloten kinderen, mening geven bij onrechtvaardigheid

Attitude:

Bereid om conflicten op te lossen, anderen begrijpen door luisteren, opkomen bij pesten of buitensluiting, onrecht aan de orde stellen

Overkoepelend doel:

Aan het einde van de les kunnen leerlingen iets doen aan ruzie, buitensluiten en onrechtvaardige situaties.

Te observeren ontwikkelpunten

Kennis:

- De leerling weet hoe hij met iemand anders (vreedzaam) samenleeft, bijvoorbeeld uit de Bijbelverhalen.
- De leerling weet dat er problemen en ruzies zijn in de wereld.
- De leerling weet dat we leven in een gebroken (zondige) wereld, waar het niet altijd gaat zoals God het heeft bedoeld.
- De leerling herkent buitensluiten en hij weet dat buitensluiten pijnlijk/niet leuk is.
- De leerling herkent oneerlijke situaties.

Vaardigheden:

- Volgt nog

Attitude:

- De leerling wil de ander begrijpen door naar de ander te luisteren.
- De leerling wil ruzies oplossen (met hulp van een volwassene).
- De leerling wil ervoor zorgen dat pesten/buitensluiten stopt.
- De leerling wil er iets van zeggen wanneer hij iets ziet wat oneerlijk is.

Tijd	Onderdeel	Doelen	Activiteit	Materialen
10 min	Introductie	Kennis, vaardigheden en attitude	Benoem het lesdoel Activiteit: samenleven op een vreedzame manier en naar elkaar luisteren in tweetallen Lees het verhaal over Adam en Eva met de klas - Wat was de regel van God? - Volgde Adam en Eva de regel? - Wat gebeurde er toen? - Waarom zijn er conflicten en problemen in deze wereld? Bespreek de antwoorden. Conclusie: Soms zijn er conflicten en problemen. We leven in een gebroken wereld waarin niet alles gaat zoals God het bedoeld heeft. De leerlingen maken tweetallen. In het gesprek dat ze voeren staat luisteren centraal. - Wat is belangrijk als je luistert? Geef aan dat de kinderen hier op moeten letten. Ze bespreken met elkaar hoe je vreedzaam samenleeft.	Bijbel
10 min	Ruzie en problemen	Kennis, vaardigheden en attitude	Activiteit: video bekijken en vragen bespreken over ruzie Speel het verhaal af tot en met 1:22 min: Rinkel en Saar hebben ruzie - Luisterverhaal Vraag de volgende vragen aan de leerlingen - Wat is er aan de hand met Saar en Rinkel? - Waarom hebben ze ruzie? - Hoe voelen ze zich? - Hoe kunnen ze de ruzie vreedzaam oplossen? Bekijk de video vanaf 3:55 min tot 4:20 min - Wat had Rinkel kunnen doen? - Waarom is luisteren belangrijk? Het kennisdoel “De leerling weet hoe hij met iemand anders samenleeft.” komt terug in de SoVa methode. Bespreek eventueel dat ruzie voor kan komen, maar dat mensen altijd moeten	Digibord voor video

			proberen om vreedzaam met elkaar te leven. Door te luisteren, maar ook om te vragen of je iets mag gebruiken etc.	
10 min	Onrechtvaardige situaties	Kennis, vaardigheden en attitude	<u>Kies zelf of je activiteit 1 of 2 wilt doen met de groep!</u> Activiteit 1: een onrechtvaardige situatie creëren in de klas Vertel tegen een groepje leerlingen (ongeveer een kwart) dat zij een spelletje mogen gaan doen. De andere leerlingen krijgen de opdracht om te gaan lezen/rekenopdrachten te maken. Als ze vragen waarom geef je ze geen duidelijke reden bijvoorbeeld “Dat moet nu even” of “Omdat ik het zeg” Observeer welke leerlingen de opdracht uitvoeren en welke leerlingen wat zeggen van de oneerlijke situatie Na maximaal 3 minuten benoem je dat het een test was. De leerlingen stoppen met wat ze aan het doen zijn. Stel de volgende vragen - Wie vond het een gekke opdracht? - Wie vond het onrechtvaardig (oneerlijk)? - Wat betekent onrechtvaardigheid (oneerlijkheid)? - Wie wilde er eigenlijk iets van zeggen? Bespreek dat er soms onrechtvaardige situaties zijn of dat je onrechtvaardige situaties zijn en dat leerlingen daar dan iets van mogen zeggen of vragen mogen stellen. Activiteit 2: toneelspel over onrechtvaardigheid Speel met twee handpoppen of met een knuffel een toneelstukje. De leerkracht (of handpop 1) heeft 8 snoepjes (of andere voorwerpen) gekregen. Eigenlijk was er gezegd dat ze de snoepjes moest delen met de knuffel (of handpop 2), maar dat wil de leerkracht eigenlijk niet. De knuffel vraagt of ze ook een snoepje mag hebben? De leerkracht geeft er 1. Dan zegt de knuffel dat de leerkracht er nu 7 heeft en de knuffel maar 1. Oke zegt de leerkracht dan krijg je er nog 2 bij. Nu heeft de knuffel 3 snoepjes en de leerkracht 5. Einde Bespreek met de leerlingen de volgende vragen: - Wat vonden jullie van wat er gebeurde? (let op welke leerlingen zeggen dat het onrechtvaardig (oneerlijk) was) - Hoe werden de snoepjes verdeeld?	Activiteit 1: Spelletjes, leesboek of rekenopdracht die leerlingen (even) kunnen doen Activiteit 2: Twee handpoppen of een knuffel 8 snoepjes of andere voorwerpen Digibord voor video

			- Wat was er onrechtvaardig (oneerlijk)? - Waarom zou de leerkracht/handpop 1 ze niet gelijk willen delen? - Wat kan je doen als je ziet dat iets onrechtvaardig (oneerlijk) is? Activiteit: oneerlijkheid in video In het verhaal was er ook iets onrechtvaardig (oneerlijk) volgens Saar (wordt benoemd rond 0:30 min, speel eventueel de video nogmaals af tot dat moment, Rinkel en Saar hebben ruzie) - Wat was er onrechtvaardig (oneerlijk) en waarom? - Wie heeft er ook wel eens iets onrechtvaardigs (oneerlijks) meegemaakt? - Wat doe je als je ziet dat iets onrechtvaardig (oneerlijk) is?	
20 min	Buitensluiten	Kennis, vaardigheden, attitude	Activiteit: vragen bespreken over buitensluiten en maken van een tekening Bespreek met de groep wat buitensluiten is - Wat gebeurt er dan? - Wanneer kan het gebeuren? - Hoe voelt buitensluiten? - Wat kan je doen als iemand buitensluit? - Hoe kom je op voor een ander? Laat de leerlingen <u>een tekening maken</u> van een situatie waarbij er wordt buitengesloten. Wanneer iedereen iets op papier heeft staan worden er een paar tekeningen klassikaal besproken Laat de leerling vertellen wat er gebeurt en bespreek met de klas hoe dat voelt en wat je kan doen	Wit papier per leerling en kleurpotloden
5 min	Afsluiting		Afronding van de les, hierbij kan je aandacht besteden aan feedback en feed-forward. Er wordt gereflecteerd op de les “Zijn de leerlingen op de goede weg?” en wat zijn de vervolgstappen “Wat wordt er verder nog gedaan aan het onderwerp of waarover gaat de volgende les?”.	

Onderbouwing van deze les

Pedagogische vaardigheden

- Voeden door kinderen kennis over te brengen over ruzie, buitensluiten en oneerlijkheid
- Schudden door leerlingen een oneerlijke situatie voor te leggen en de leerlingen laten bedenken wat ze hiermee doen
- Luisteren staat centraal in het eerste gedeelte van de les, maar komt door het stellen van vragen steeds terug in de les
- Gezichtspunt van de ander door te vragen hoe anderen zich zouden voelen in een ruzie en als iemand wordt buitengesloten
- Creativiteit wordt ingezet door de leerlingen tekeningen te laten maken
- Verantwoordelijkheid nemen door in alle drie de situaties leerlingen te laten bedenken wat ze zouden kunnen doen in de situatie
- Verbinden door oneerlijke situaties en buitensluiting te bespreken krijgen de kinderen de ruimte om zich te verbinden aan de overtuiging dat ze hier iets tegen moeten doen. Daarnaast kunnen de leerlingen zich verbinden aan een goede manier van samenleven volgens de Bijbel.

Democratische basiswaarden:

- Vrijheid: in de opdracht over buitensluiting hebben de leerlingen autonomie om zelf een situatie te bedenken en op eigen wijze vorm te geven op papier.
- Gelijkheid: in situaties rondom ruzie, oneerlijkheid en buitensluiting komt het gelijkheidsbeginsel en het afwijzen van discriminatie terug. Alle drie de onderdelen stellen dat je gelijk bent aan elkaar en dit nagestreefd moet worden. Hiermee wordt ook aangehaald dat discriminatie, een reden om buiten te sluiten of oneerlijke situaties te verantwoorden, niet gerechtvaardigd is en afgewezen moet worden.
- Solidariteit: in het luisteren naar elkaar staat verdraagzaamheid voorop. Ook komt respect terug in het oplossen van ruzies en afwijzen van oneerlijkheid en buitensluiting. Verantwoordelijkheidsbesef wordt aangeleerd in het reageren op situaties en kijken naar wat hun eigen rol is in een ruzie.

Wetenschappelijke onderbouwing

Kinderen leren door te luisteren veel van elkaar en het zorgt ervoor dat ze op elkaars ideeën kunnen voortbouwen en hun mening kunnen vormen. Kinderen leren door te luisteren beter om samen te communiceren en denken (Van der Veen et al., 2016). Door kennis en vaardigheden over buitensluiten en oneerlijkheid op te doen is er sprake van socialisatie. Socialisatie is één van de drie domeinen waaruit goed onderwijs moet bestaan (Biesta, 2012).

Biesta, G.J.J. (2012). Goed onderwijs en de cultuur van het meten. Den Haag: Boom/Lemma

Van der Veen, C., van Kruistum, C. J., & van Oers, B. (2016). MODEL2TALK. Dialogische gesprekken in de kleuterklas. Beter Begeleiden Magazine, (Januari 2016), 10-13.

Bijlage thema Samen

Niet van toepassing

Groep 3/4 thema

Verschillen (45 min)

Doelen uit de leerlijn

Kennis:

Overeenkomsten en verschillen thuissituaties, elk kind gelijk ondanks verschillen

Vaardigheden:

Iedereen gelijk behandelen, moet veroordelend een mening geven over verschillen in thuissituaties en omgeving, verschillen in thuissituaties toetsen aan de Bijbel

Attitude:

Goed omgaan met verschillende thuissituaties, verschillen vergelijken met de Bijbel zonder vooroordelen

Overkoepelend doel:

Aan het einde van de les kunnen leerlingen iedereen gelijk behandelen ondanks verschillen.

Te observeren ontwikkelpunten

Kennis:

- De leerling kent overeenkomsten en verschillen in thuissituaties van klasgenoten.
- De leerling weet dat elk kind gelijk is, ook al zijn er verschillen.

Vaardigheden:

- Volgt nog

Attitude:

- De leerling wil goed omgaan met de verschillende thuissituaties bij hemzelf en bij de ander.
- De leerling wil verschillen tussen hem en anderen accepteren.
- De leerling wil verschillen die hij opmerkt vergelijken met de Bijbel.
- De leerling wil de ander niet veroordelen of boven de ander gaan staan.

Tijd	Onderdeel	Doelen	Activiteit	Materialen
10 min	Gezinssamenstelling in beeld	Kennis en vaardigheden	Benoem het doel van de les Activiteit: staafdiagram maken over samenstelling gezinnen • Maak een staafdiagram op het bord, gebruik eventueel de bijlage (opzet met ingevulde categorieën en een lege). Benoem wat gezinsleden zijn en de aantallen. • Laat de leerling benoemen uit welke gezinsleden zijn/haar gezin bestaat. Vul de verschillende gezinsleden in de staafdiagram. • Bespreek wat er te zien is als de gehele staafdiagram is ingevuld. Benoem dat er (veel) verschillende thuissituaties zijn. - Wat vinden de kinderen van de verschillen?	Digibord en eventueel de bijlage 1 of 2
15 min	Overeenkomsten en verschillen	Kennis, vaardigheden en attitude	Activiteit: Bespreken overeenkomsten en verschillen in tweetallen en klassikaal Laat de leerlingen in tweetallen verschillen en overeenkomsten zoeken in hun thuissituatie. Denk aan waar ze slapen, hoe ze eten, of ze verjaardagen vieren, welke tradities of gewoontes ze hebben, wat ze graag samen doen etc. <i>Benadruk in de opdracht en de bespreking dat iedereen gelijk is ondanks de verschillen, respect voor elkaar(-s mening) en dat ze anderen niet veroordelen vanwege verschillen.</i> Differentiatie: • Uitdaging: de leerlingen kunnen vast hun mening geven over de verschillende thuissituaties • Ondersteuning: stel hulpvragen zoals “Waar slapen jullie?” “Waar eten jullie?” “Wat eet je vaak?” “Wat doe je samen met je ouders?” Etc. De leerlingen benoemen klassikaal het meest opvallende/onthouden verschil. Schrijf dit eventueel kort op het bord. - Wat vinden ze van de verschillen? - Welke overeenkomsten wisten ze niet van elkaar? - Zorgt het verschil ervoor dat je er niet meer kan spelen? - Zorgt het verschil ervoor dat je iets anders doet?	Digibord/ whiteboard

15 min	Mening geven over verschillen in gezinnen	Vaardigheden	Activiteit: in gesprek over armoede Ga het gesprek aan over armoede in gezinnen door bijvoorbeeld: • Een prentenboek voor te lezen over armoede in een gezin. Bijvoorbeeld de boeken: ‘Blij zijn kost geen geld’ van Ilona Lammertink of ‘Een dag met Robby’ van Kolet Janssen - Hoe is het thuis bij het kind in het boek? - Hoe zou het zijn om weinig geld te hebben? - Wat is het verschil met jouw gezin? - Wat vind je daar van? <i>Leg ook hier de nadruk op gelijkwaardigheid, respect en niet veroordelen van anderen</i> • Bekijk video Tomas groeit op in armoede (net als steeds meer Nederlandse kinderen) of Lewis (11) laat zien hoe het is om thuis weinig geld te hebben - Hoe is het thuis bij Tomas/Lewis? - Wat is armoede? - Hoe zou het zijn om weinig geld te hebben? - Wat is het verschil met jouw gezin? - Wat vind je daar van? <i>Leg ook hier de nadruk op gelijkwaardigheid, respect en niet veroordelen van anderen</i> Er is gesproken over armoede en wat leerlingen er van vinden. - Wat zegt de Bijbel over leven met weinig geld? <i>Voorbeeld: dat je anderen moet helpen die weinig geld hebben</i> - Is iemand anders als hij/zij minder geld heeft? <i>Conclusie: iedereen heeft een verschillende thuissituatie. Het is belangrijk dat je dan respect hebt voor die persoon. Iedereen is gelijkwaardig.</i>	Digibord
--------	---	--------------	--	----------

5 min	Afsluiting		Afronding van de les, hierbij kan je aandacht besteden aan feedback en feed-forward. Er wordt gereflecteerd op de les "Zijn de leerlingen op de goede weg?" en wat zijn de vervolgstappen "Wat wordt er verder nog gedaan aan het onderwerp of waarover gaat de volgende les?".	
-------	------------	--	---	--

Onderbouwing van deze les

Pedagogische vaardigheden

- ♦ Voeden door informatie aan te rijken over verschillende gezinsstructuren en hun eigen gezinsstructuur te delen
- ♦ Schudden door leerlingen te laten nadenken over de overeenkomsten en verschillen die ze zien met hun eigen gezinsstructuur
- ♦ Luisteren door van elkaar te horen hoe hun gezin eruit ziet en wat ze voor gewoontes hebben
- ♦ Gezichtspunt van de ander door met elkaar in gesprek te gaan over hun gezin
- ♦ Verantwoordelijkheid nemen komt terug door te wijzen op de gelijkheid van elk kind en dat de leerlingen elkaar moeten accepteren
- ♦ Verbinden doordat leerlingen zich kunnen verbinden aan een overtuiging dat iedereen gelijk is ondanks verschillen

Democratische basiswaarden:

- ♦ Vrijheid: de leerlingen geven hun mening nadat het boek is voorgelezen of de video is bekeken
- ♦ Gelijkheid: het gelijkheidsbeginsel staat centraal in de hele les. Leerlingen leren dat er verschillen zijn, maar dat iedereen gelijk is en gelijk behandeld moet worden.
- ♦ Solidariteit: verdraagzaamheid en respect komt terug in de les door de leerlingen duidelijk te maken dat je anderen goed moet behandelen ondanks dat er verschillen zijn.

Wetenschappelijke onderbouwing

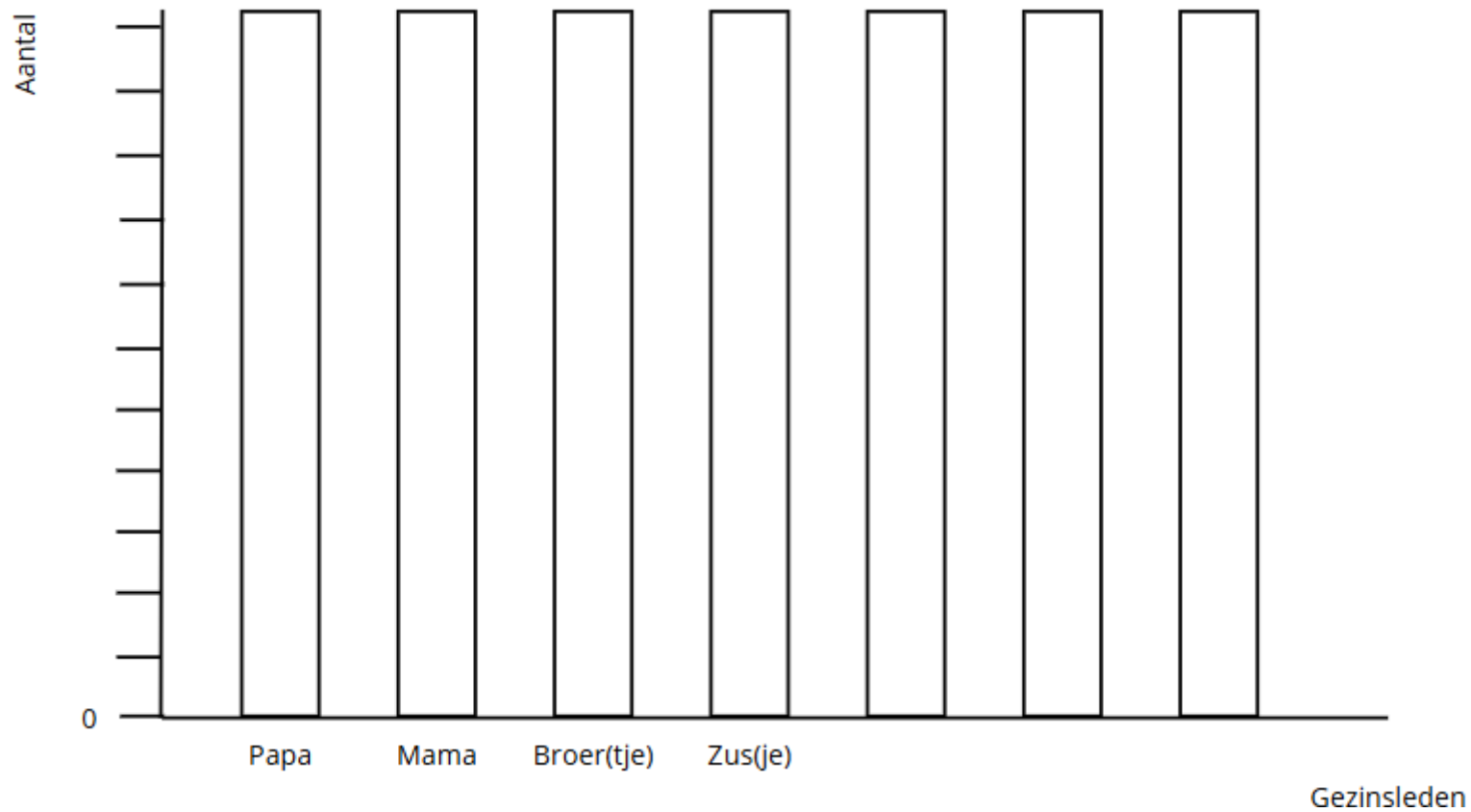
Het bespreken van overeenkomsten en verschillen helpt leerlingen om meer begrip te krijgen voor anderen, wat leidt tot een inclusieve en veilige leeromgeving (Banks, 2015). Door het in groep 3/4 te hebben over verschillen binnen gezinnen starten zij met het begrip voor de ander.

Banks, J. A. (2015). Cultural diversity and education: Foundations, curriculum, and teaching (6th ed.). Routledge.

Bijlage thema Verschillen

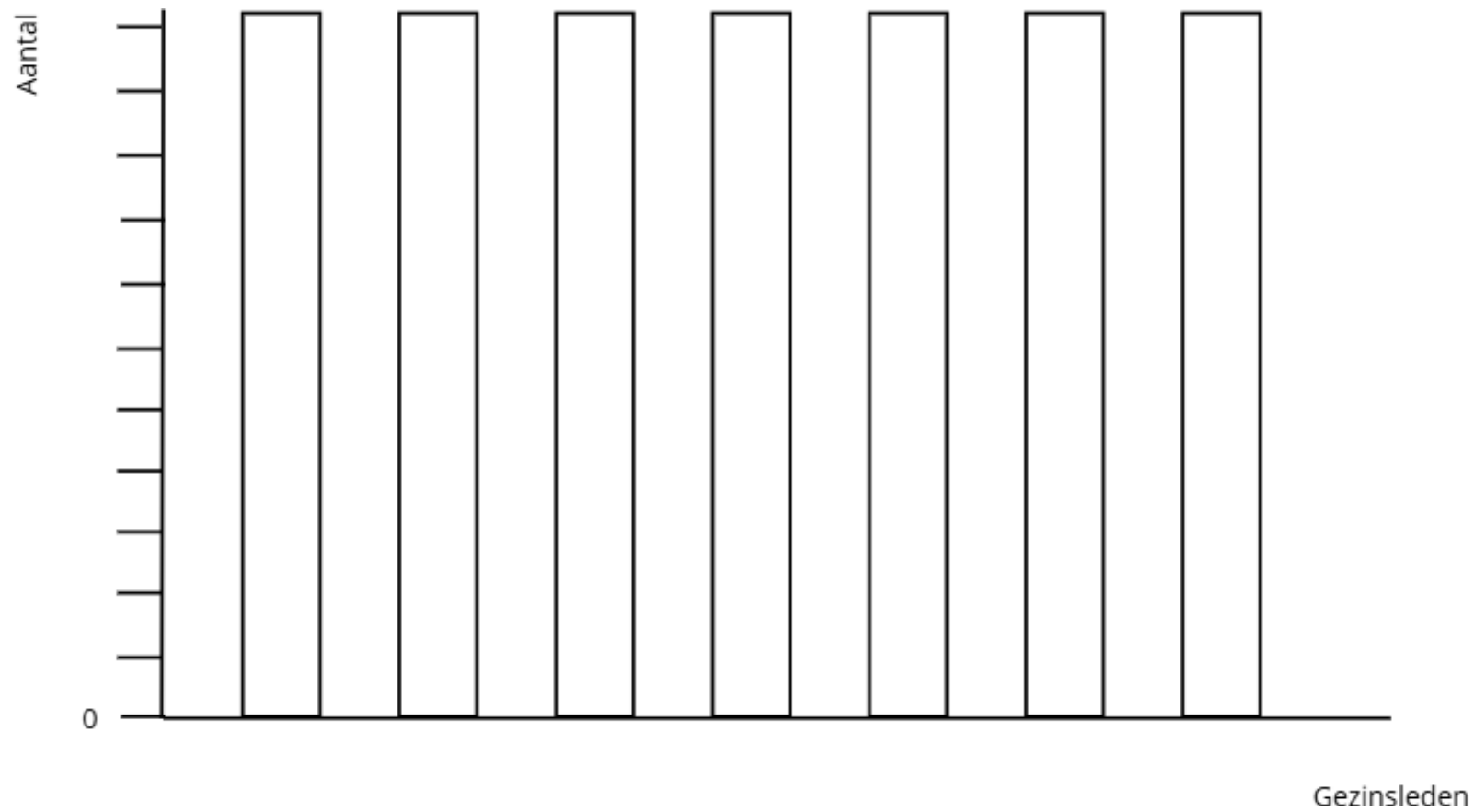
Bijlage 1: lesstart staafdiagram deels ingevuld

Onderin staan de categorieën beschreven. Drie staven zijn leeg, hier kan een eigen categorie worden opgeschreven. Vul op de verticale as zelf de aantallen in per stap (bijvoorbeeld per 1 of per 2)

Bijlage 2: lesstart staafdiagram leeg

Vul onder in de categorieën in. Vul op de verticale as zelf de aantallen in per stap (bijvoorbeeld per 1 of per 2).

Groep 3/4 thema

Schepping (35 min)

Doelen uit de leerlijn

Kennis:

Kringloopwinkel goed voor milieu, hoe mensen natuur vervuilen, vervuiling niet goed voor milieu

Vaardigheden:

Waarom is het goed tweedehands/gebruikte spullen kopen, natuur schoonhouden door afval op te ruimen

Attitude:

Tweedehands spullen kopen om verspilling tegen te gaan, meehelpen buurt schoon houden

Overkoepelend doel:

Aan het einde van de les kunnen leerlingen beschrijven waarom de kringloopwinkel en afval opruimen belangrijk is voor het milieu

Te observeren ontwikkelpunten

Kennis:

- De leerling weet waarom een kringloopwinkel goed is voor de schepping.
- De leerling weet hoe mensen de natuur vervuilen en dat dit niet goed is voor de schepping.

Vaardigheden:

- Volgt nog

Attitude:

- De leerling wil tweedehands spullen kopen om verspilling tegen te gaan.
- De leerling wil meehelpen om zijn buurt schoon te houden.

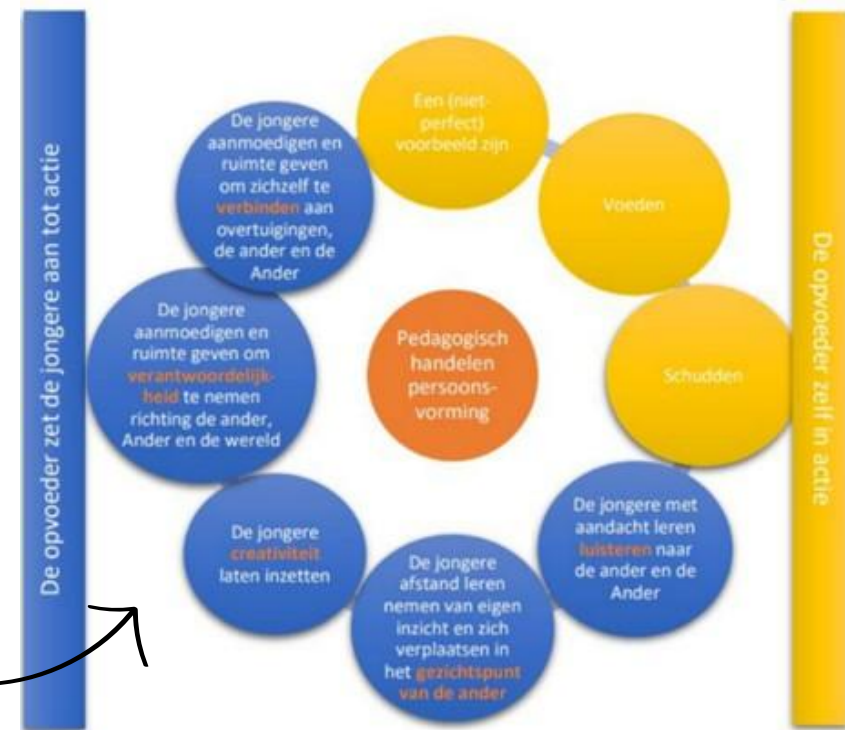
Tijd	Onderdeel	Doelen	Activiteit	Materialen
10 min	De kringloopwinkel	Kennis, vaardigheden en attitude	Activiteit: video en vragen bespreken over de kringloopwinkel Benoem het doel van de les. Wat is het milieu? Bekijk de volgende video: ♻️ Fannely en Delicyana Kringloop (Kindertijd KRO-NCRV) - In wat voor winkel zijn ze? - Wie komt er wel eens in de kringloopwinkel? - Wat kan je allemaal kopen in de kringloopwinkel? - Waarom ga je naar de kringloopwinkel? Benoem dat de kringloopwinkel goed is voor het milieu - Waarom zou het goed zijn voor het milieu? Verspilling tegen gaan - Wie zou speelgoed kopen in de kringloopwinkel in plaats van de speelgoedwinkel? - Wie zou er kleding kopen in de kringloopwinkel?	Digibord voor video
15 of 20 min	Afval opruimen	Kennis, vaardigheden en attitude	<u>Kies zelf of je activiteit 1 of 2 wilt doen met de groep!</u> Activiteit 1: buiten afval verzamelen en vragen bespreken over afval verzamelen Loop met de leerlingen een rondje over/rond het schoolplein op zoek naar afval (dit kan ook al in de pauze gedaan worden). Het afval wordt meegenomen naar binnen. Bespreek wat er is gevonden en hoe het er is gekomen. Mensen hebben de natuur vervuild door afval niet op te ruimen. - Wat gebeurt er als mensen afval niet opruimen? Voorbeeld: het heeft blijvende gevolgen voor de schepping - Waarom is het belangrijk voor de natuur om afval op te ruimen? - Wat zou je verder nog kunnen doen voor het milieu? Activiteit 2: vragen bespreken over afval en video over afval verzamelen - Wie ziet er wel eens afval buiten? - Wie ruimt dan wel eens het afval wat je ziet op? - Wat gebeurt er als mensen afval niet opruimen? Voorbeeld: het heeft blijvende gevolgen voor de schepping - Waarom is het belangrijk voor de natuur en schepping om afval op te ruimen? Bekijk de volgende video: Hoe zorg je voor een schone buurt? Afval Schooltv tot 1:50 min	Activiteit 1: vuilniszak/tas Activiteit 2: digibord voor video Wit papier voor elke leerling en kleurpotloden

		- Wat doen deze jongens? - Wat vind je ervan dat ze dit doen? - Zou je dit zelf ook doen? - Wat zou je verder nog kunnen doen voor het milieu? Activiteit: tekening maken over natuurvervuiling Maak een tekening in de vorm van een poster/affiche waarop te zien is dat mensen hun afval moeten opruimen en waarom Tip: om de vaardigheid afval opruimen te stimuleren kan er een bepaalde periode extra op gelet worden en/of aan het einde van de week besproken worden met de groep of ze buiten afval hebben gezien en dit hebben opgeruimd	
5 min	Afsluiting	Afronding van de les, hierbij kan je aandacht besteden aan feedback en feed-forward. Er wordt gereflecteerd op de les “Zijn de leerlingen op de goede weg?” en wat zijn de vervolgstappen “Wat wordt er verder nog gedaan aan het onderwerp of waarover gaat de volgende les?”.	

Onderbouwing van deze les

Pedagogische vaardigheden

- ♦ Voeden door de leerlingen kennis te laten opdoen over kringloopwinkels en de invloed van afval in de natuur
- ♦ Schudden door de leerlingen te laten kijken naar hun gedrag op deze twee gebieden
- ♦ Luisteren door klassikaal in gesprek te gaan met de leerlingen oefenen zij met luisteren naar elkaar
- ♦ Gezichtspunt van de ander de leerlingen zien in de video's het gezichtspunt van andere kinderen en wat zij doen
- ♦ Creativiteit doordat de leerlingen een poster/affiche maken met de oproep om afval op te ruimen
- ♦ Verantwoordelijkheid nemen komt terug in het opruimen van afval en de verantwoordelijkheid die komt kijken bij het kopen van spullen
- ♦ Verbinden doordat leerlingen in de les gestimuleerd worden om zich te verbinden aan de natuur en zo ook voor de natuur te zorgen door afval op te ruimen en tweedehands spullen te kopen.

Democratische basiswaarden:

- ♦ Vrijheid: vrijheid van meningsuiting komt terug, omdat leerlingen na de video's bespreken of ze dat ook zouden doen en waarom ze dat zouden doen. Autonomie wordt bevorderd door de leerlingen vrij te laten in de invulling van de poster en door stil te staan bij de keuzes die zij kunnen maken voor het milieu.
- ♦ Gelijkheid:
- ♦ Solidariteit: komt terug doordat de leerlingen respect leren hebben voor het milieu en begrip opdoen over het belang van afval opruimen en spullen tweedehands kopen. Ook het verantwoordelijkheidsbesef komt terug in de les, omdat er gevraagd wordt aan de leerlingen wat ze al doen en wat ze nog zouden kunnen doen.

Wetenschappelijke onderbouwing

Het is belangrijk dat er stil wordt gestaan bij een goede omgang met de natuur, omdat kinderen tegenwoordig minder vanzelfsprekend in de natuur zijn (Van Koppen, 2005). Door natuur- en milieueducatie hebben leerlingen meer kennis en een positieve houding en gedrag ten opzichte van de natuur. De educatie over natuur en milieu heeft dus effect (Bulten et al., 2010).

Bulten, M., Sollart, K. M., Van Koppen, C. S. A., & Jansen, P. (2010). Leren in een levensloop: kwalitatief onderzoek naar jeugdervaringen die bijdragen aan betrokkenheid bij natuur en milieu. Stichting Veldwerk Nederland [etc.].
Van Koppen, C. S. A. (2005). Zorg voor natuur in de eeuw van de consument.

Bijlage thema Schepping

Niet van toepassing

Groep 3/4 thema

Digitaal (35 min)

Doelen uit de leerlijn

Kennis:

Digitale media begrensd gebruiken, verschil apps, games, filmpjes, websites en sociale media, wat is verantwoordelijk vanuit de Bijbel

Vaardigheden:

Digitale tijd beperken, wanneer verschillende media gebruiken, benoemen game- en filmgebruik verantwoord vanuit de Bijbel

Attitude:

Letten op digitale tijd, game- en filmgebruik spiegelen aan de Bijbel

Overkoepelend doel:

Aan het einde van de les kunnen leerlingen goed omgaan met digitale media.

Te observeren ontwikkelpunten

Kennis:

- De leerling weet dat er een limiet is aan zijn schermtijd.
- De leerling weet het verschil tussen apps, games, filmpjes, websites en sociale media.
- De leerling weet of hij Bijbels verantwoord omgaat met games en films.

Vaardigheden:

- Volgt nog

Attitude:

- De leerling wil letten op de tijd die hij digitaal besteedt.
- De leerling wil erop letten dat de filmpjes die hij kijkt passen bij de Bijbel.
- De leerling wil erop letten dat de games die hij speelt passen bij de Bijbel.

Tijd	Onderdeel	Doelen	Activiteit	Materialen
10 min	Soorten digitale media	Kennis en vaardigheden	Activiteit: definities raden en bespreken (games, apps, filmpjes, websites en sociale media) Open de PowerPoint presentatie (bijlage 2 aan het einde van het document) en laat de leerlingen raden wat er bedoeld wordt op de dia, de dia erna geeft het antwoord. Bespreek de volgende vragen per dia: - Waaraan kon je zien wat het was? - Wat betekent het woord? - Wanneer gebruik je dit in het dagelijks leven? - Waarvoor gebruik je het in het dagelijks leven? Benoem het doel van de les - Wat is digitale media?	PowerPoint in bijlage 2 aan het einde van het document
10 min	Digitale media en tijdslimiet	Kennis, vaardigheden en attitude	Activiteit: stellingen over omgang met digitale tijd en gesprek over tijdslimiet Gebruik de stellingen in bijlage 1. Noem de stelling, leerlingen gaan staan als ze het eens zijn en zitten als ze het oneens zijn. Ga met de leerlingen in gesprek over een tijdslimiet . - Wie bepaalt hoe lang je op je scherm mag? - Waarom mag je deze tijd op je scherm? - Waarom is het hebben van een maximum tijd goed? - Als je niet op je scherm mag, wat ga je dan doen?	Stellingen uit bijlage 1
10 min	Leeftijdsindicatie films en games	Vaardigheden en attitude	Activiteit: vragen bespreken over geschiktheid films en games voor leeftijd - Hoe weet je welke film je mag kijken? Bij films heb je kijkwijzer. Bekijk de volgende video tot 0:30 min Wie bepaalt de kijkwijzer? Zoek op Schooltv (of een andere streaming dienst) een film en ga op zoek naar het pictogram (naast de titel) - Wie let op die icoontjes als je een film gaat kijken? - Welke films kan je dus beter niet bekijken? - Wanneer is een film passend om te kijken volgens de Bijbel? - Wie gaat nu letten op welke films je wel en niet mag kijken?	Digibord voor video en website

			- Hoe weet je welke games je mag spelen? Bij games heb je PEGI, die laat zien wanneer je een spel kan spelen het vertelt alleen niks over hoe moeilijk het spel is. Bekijk de volgende site en laat de leeftijdssymbolen zien, bespreek eventueel de uitleg die erbij staan Leeftijdsadvies van PEGI - Wie let op die icoontjes als je een game gaat spelen? - Welke games kan je dus beter niet spelen? - Wanneer is een game passend volgens de Bijbel? - Wie gaat nu letten op welke games je wel en niet mag spelen?	
5 min	Afsluiting		Afronding van de les, hierbij kan je aandacht besteden aan feedback en feed-forward. Er wordt gereflecteerd op de les “Zijn de leerlingen op de goede weg?” en wat zijn de vervolgstappen “Wat wordt er verder nog gedaan aan het onderwerp of waarover gaat de volgende les?”.	

Onderbouwing van deze les

Pedagogische vaardigheden

- ♦ Voeden door de leerlingen verschillende definities en leeftijdsindicaties aan te leren
- ♦ Schudden door het te hebben over limieten van schermtijd en leerlingen hierover na te laten denken
- ♦ Luisteren door klassikale gesprekken te voeren oefenen de leerlingen met luisteren naar elkaar
- ♦ Verantwoordelijkheid komt terug door het met leerlingen te hebben over limieten op schermtijd en leeftijdsindicaties bij films en games, hierdoor worden ze verantwoordelijk gesteld voor het limiteren van tijd en kiezen van geschikte films en games
- ♦ Verbinden doordat leerlingen zich kunnen verbinden aan de overtuiging dat ze films en games moeten kiezen die geschikt zijn voor hun leeftijd.

Democratische basiswaarden:

- ♦ Vrijheid: vrijheid van meningsuiting komt terug, omdat leerlingen klassikaal met elkaar in gesprek gaan en hier hun mening kunnen laten horen.
- ♦ Gelijkheid:
- ♦ Solidariteit: begrip komt terug doordat leerlingen in de les meer begrip krijgen van de geschiktheid van films en games. Daarnaast komt het besef van verantwoordelijkheid terug in het kiezen van deze films en games en het limiteren van digitale media.

Wetenschappelijke onderbouwing

Kinderen besteden steeds meer tijd aan digitale media. Gamen, sociale media en internet kunnen zowel positieve als negatieve effecten hebben. Wanneer er media wordt gebruikt die niet past bij het ontwikkelingsniveau van het kind kan het negatieve effecten hebben (Van West, 2017). Daarom is het belangrijk om kinderen aan te leren wat passende media zijn en hoe ze hier mee om moeten gaan.

Van West, D. (2017). Omgaan met digitale media. *Bijblijven*, 33, 241-250.

Bijlage thema Digitaal

Bijlage 1: stelling digitale media

- Ik speel games
- Ik gebruik apps
- Ik kijk filmpjes
- Ik gebruik websites
- Ik gebruik sociale media
- Ik ga goed om met media
- Ik gebruik dit alleen in het weekend
- Ik doe dit 1 keer per week
- Ik doe dit meerdere keren per week
- Ik doe dit elke dag
- Ik mag maar een bepaalde tijd digitale media gebruiken

Bijlage 2: PowerPoint termen digitaal

Is te vinden onder in het document na de bijlage van Wereld, zie inhoudsopgave.

Groep 3/4 thema

Democratie (40 min)

Doelen uit de leerlijn

Kennis:

Iedereen mag mening geven, rechten en plichten, samen spelen is niet altijd wat jij leuk vindt, kennen van gespreksregels, inleven in de ander, gehoorzaamheid aan Nederlandse wetten volgens de Bijbel

Vaardigheden:

Mening delen in groep, rechten en plichten thuis en in omgeving uitvoeren en nakomen, stemmen bij onenigheid, gespreksregels toepassen, belang navolgen wet volgens de Bijbel

Attitude:

Mening delen met groep, aan regels en afspraken houden, uit laten praten, aan wet houden

Overkoepelend doel:

Aan het einde van de les kunnen leerlingen vertellen over regels en hun eigen mening.

Te observeren ontwikkelpunten

Kennis:

- De leerling weet dat iedereen zijn mening mag delen in een groep.
- De leerling weet dat er regels en afspraken zijn (in de klas).
- De leerling weet, als hij samen met iemand speelt, dat ze niet altijd het spel kunnen doen wat hij leuk vindt.
- De leerling weet dat hij samen met anderen over regels moet praten.
- De leerling weet wat de Bijbel zegt over gehoorzaam zijn aan Nederlandse regels/wetten.

Vaardigheden:

- Volgt nog

Attitude:

- De leerling wil zijn mening delen in de klas of in een groepje.
- De leerling wil zich houden aan de regels in zijn omgeving.
- De leerling wil zich houden aan gemaakte afspraken.
- De leerling wil anderen uit laten praten wanneer hij naar hen luistert.
- De leerling wil zich aan de Nederlandse wet houden.

Tijd	Onderdeel	Doelen	Activiteit	Materialen
10 min	Introductie, mening geven	Kennis, vaardigheden en attitude	Activiteit: mening geven over een stelling in tweetallen Vertel dat de leerlingen in tweetallen in gesprek gaan over een onderwerp/stelling. Er is 1 regel voor het gesprek: de leerlingen moeten om de beurt praten. Als de ene aan het woord is moet de ander luisteren. Benoem de stelling (en zet het eventueel op het bord): <u>Iedereen moet een vogelhuisje hebben in de tuin of op het balkon</u> Ze hebben 5 minuten om hierover in gesprek te gaan. Bespreek daarna de volgende vragen klassikaal: - Is het gelukt om je aan de regel te houden? - Waarom was het moeilijk/makkelijk? - Was het fijn dat de ander je niet kon onderbreken? - Waarom is het belangrijk om naar elkaar te luisteren? Voorbeeld: hierdoor begrijp je de ander Tip: de vaardigheid “De leerlingen kunnen de gespreksregels toepassen door te luisteren...” kan verdiepend worden aangeboden met behulp van de SoVa methode. Je kon net je mening geven over de stelling. - Wat is een mening? - Wie heeft een mening? Iedereen - Wie mag zijn mening delen? Iedereen	-
15 min	Regels op verschillende vlakken	Kennis, vaardigheden en attitude	Activiteit: bespreken vragen over regels met ondersteuning van dia Gebruik Bijlage 1 voor visuele ondersteuning <u>Plaatje 1: spel</u> Bij het gesprek net was er 1 regel. Vaak zijn er bij spellen regels (bordspel, sport). - Bij welk spel dat je speelt zijn er regels? - Voor wie zijn die regels? Mensen die met het spel meedoen - Weet iedereen altijd alle regels? Bijvoorbeeld als je buiten in de pauze een spel speelt - Hoe zorg je ervoor dat iedereen de regels weet?	Bijlage 1 op het digibord

			Over de regels praten - Waarom moet je over regels praten? <u>Plaatje 2: school</u> - Er zijn ook regels (rechten en plichten) in de klas. Welke zijn dat? - Voor wie zijn die regels? Mensen die op school zijn - Welke afspraken zijn er in de klas? - Wat is het verschil tussen regels en afspraken? <u>Plaatje 3: huis</u> - Welke regels (rechten en plichten) zijn er thuis? - Voor wie zijn die regels? Mensen die er wonen - Wie houdt zich altijd aan de regels? <u>Plaatje 4: wet</u> - Wat is de wet? - Voor wie is de wet? Iedereen in Nederland - Waarom is het belangrijk dat iedereen zich aan de wet houdt? De wet bepaald bijvoorbeeld dat iedereen zijn mening mag geven, net zoals de leerlingen aan het begin van de les en iedereen is gelijk volgens de wet. <u>Plaatje 5: bijbel</u> Lees Romeinen 13:1-7 en/of 1 Petrus 2:13-17 - Wat wordt er geschreven over het volgen van de wet? - Waarom moet je, je aan deze regels houden?	
10 min	Spelen met anderen en stemmen	Kennis, vaardigheden en attitude	Activiteit: spelen met een ander en een stemming doen Soms speel je wel eens een spel met een groepje vrienden en willen zij wat anders doen dan jij. - Hoe kan dat? - Wat kan je dan doen?	-

		Je zou ook een stemming kunnen doen. Dan ga je met een groep kijken wat de meeste mensen willen doen. - Hoe kan je stemmen? Laat de leerlingen stemmen op iets met de groep. Bijvoorbeeld het ene of andere spel doen aan het einde van de dag of met de hele klas gaan voetballen in de pauze - Wat doe je als jouw keuze niet de meeste stemmen krijgt? Soms is het ook wel eens zo dat 1 persoon beslist, bijvoorbeeld een ouder of de juf - Wie heeft hier een voorbeeld van? - Wat doe je dan?	
5 min	Afsluiting	Afronding van de les, hierbij kan je aandacht besteden aan feedback en feed-forward. Er wordt gereflecteerd op de les “Zijn de leerlingen op de goede weg?” en wat zijn de vervolgstappen “Wat wordt er verder nog gedaan aan het onderwerp of waarover gaat de volgende les?”.	

Onderbouwing van deze les

Pedagogische vaardigheden

- ♦ Voeden door kennis aan te bieden en verschillende onderwerpen te bespreken
- ♦ Schudden door kritisch te kijken naar regels
- ♦ Luisteren staat centraal in de eerste opdracht, maar komt ook terug in het luisteren naar klasgenoten wanneer er vragen worden beantwoord
- ♦ Gezichtspunt van een ander komt terug door bewust te luisteren naar de ander wanneer hij/zij beschrijft waarom hij voor of tegen de stelling is en daarnaast in het benoemen van regels die zij thuis hebben die anders kunnen zijn dan de regels bij een andere leerling thuis
- ♦ Verantwoordelijkheid komt terug door te bespreken dat leerlingen de verantwoordelijkheid hebben om het over regels te hebben en ervoor te zorgen dat iedereen de regels kent
- ♦ Verbinden komt terug doordat de leerlingen zich kunnen verbinden aan vrijheid van meningsuiting en het volgen van regels

Democratische basiswaarden:

- ♦ Vrijheid: vrijheid van meningsuiting komt terug doordat leerlingen hun mening kunnen geven en er daarna een gesprek is over het uiten van meningen. In het stemmen komt zowel vrijheid van meningsuiting als autonomie terug. De autonomie van leerlingen wordt bevorderd door het omgaan met anderen tijdens spel te bespreken.
- ♦ Gelijkheid: komt terug door te bespreken dat iedereen zijn mening mag uiten, maar ook door te kijken voor wie de regels gelden. Zo geldt de wet voor iedereen en is iedereen voor de wet gelijk.
- ♦ Solidariteit: in het uiten van je mening staat respect centraal, iedereen mag op een respectvolle manier zijn/haar mening delen. Daarnaast komt het verantwoordelijkheidsbesef terug in het volgen van regels en er voor zorgen dat iedereen deze weet.

Wetenschappelijke onderbouwing

Burgerschapscompetenties draai om het vreedzaam willen en kunnen leven met anderen volgens democratische “spelregels” en waarden (Daas et al., 2023). Leerlingen moeten hiervoor op de hoogte zijn van de regels die gelden om zich heen. In deze les worden leerlingen zich hiervan bewust door regels in verschillende omgevingen te benoemen en bespreken.

Daas, R., ten Dam, G., Dijkstra, A. B., Karkdijk, E., Naaijer, H., Nieuwelink, H., & van der Veen, I. (2023). Burgerschap in beeld: Burgerschapscompetenties en burgerschapsonderwijs in vergelijkend perspectief.

Bijlage thema Democratie

Bijlage 1: dia regels in plaatjes

Spel

School

Huis

Wet

Bijbel

Groep 3/4 thema Wereld (50 min)

Doelen uit de leerlijn

Kennis:

Christenen en kerken in andere landen, gewoonten christenen in andere landen anders, vervolging christenen, meerdere culturen in NL, verschillende culturen leven naast elkaar, landen met armoede, landen aan elkaar verbonden

Vaardigheden:

Christenen over de hele wereld, voorbeelden christenenvervolging, verschillende culturen in NL benoemen en herkennen, oorzaken armoede benoemen, voorbeeld hoe leven verbonden is met mensen andere delen van de wereld

Attitude:

Inzetten voor vervolgde kerk, hoe gedragen als christen wanneer er geen geloofsvervolging is, zonder oordeel naar andere culturen kijken, opkomen voor mensen in armoede, NL en andere delen van de wereld hebben elkaar nodig

Overkoepelend doel:

Aan het einde van de les kunnen leerlingen vertellen over christenen in andere landen en culturen en oorzaken van armoede benoemen.

Te observeren ontwikkelpunten

Kennis:

- De leerling weet dat in andere landen ook christenen wonen.
- De leerling weet dat christenen worden vervolgd om hun geloof.
- De leerling weet dat er in Nederland meerdere culturen zijn.
- De leerling weet dat er in Nederland verschillende culturen naast elkaar leven.
- De leerling kent enkele landen waar veel armoede is.
- De leerling weet dat (mensen uit allerlei) landen aan elkaar verbonden zijn, bijvoorbeeld door vakanties, geloven en spullen.

Vaardigheden:

- Volgt nog

Attitude:

- De leerling wil zich inzetten voor vervolgde christenen.
- De leerling wil zich gedragen als christen in een veilig land.
- De leerling wil zonder oordeel naar andere culturen kijken.
- De leerling wil denkbepelden uit andere culturen vergelijken met zijn manier van denken.
- De leerling wil opkomen voor mensen in armoede.
- De leerling wil beseffen dat Nederland en andere delen van de wereld elkaar nodig hebben.

Tijd	Onderdeel	Doelen	Activiteit	Materialen
5 min	Introductie	Kennis	Activiteit: Mindmap maken over de cultuur van Nederland Benoem het doel van de les. Bekijk de volgende video: Happen maar! Het haring-seizoen is begonnen Maak klassikaal een mindmap en schrijf in het midden Nederland, vul haring vast in. Wat is nog meer typisch Nederlands? Denk aan boterham met kaas, stroopwafel, bitterballen, fietsen, molens, feestdagen zoals sinterklaas en koningsdag, schaatsen, Nederlandse taal, tulpen etc.	Digibord
10 min	Verschillende culturen in Nederland	Kennis, vaardigheden en attitude	Activiteit: video bekijken en vragen bespreken over verschillende culturen in Nederland Hoe mensen leven in een land en alles wat ze maken wordt cultuur genoemd. Je hebt dus de Nederlandse cultuur in Nederland, maar ook andere culturen van mensen die in Nederland zijn komen wonen. - Zijn er leerlingen in de klas die uit een ander land komen of die familie hebben die uit een ander land komen dan Nederland? - Wat zijn de verschillen tussen de landen? - Wat doe je of gebruik je wat typisch is voor dat land? Bekijk de volgende video: Nieuwkomers SchoolTV tot 2:38 min - Uit welk land komt Melisa? - Uit welk land komen de ouders van Melisa? - Hoe zijn haar ouders hier gekomen? Haar opa kwam werken in Nederland dus haar moeder kwam ook naar Nederland. Haar vader kwam om met haar moeder te trouwen. Ze zijn gemigreerd naar Nederland - Wat vindt ze verschillend tussen de landen? Voorbeeld: afspraak maken om te komen en te eten in Nederland en in Turkije niet - Welke Turkse dingen doet ze? Voorbeeld: Turks praten en eten - Wat vind je van deze verschillen? Bespreek dat er dus verschillende culturen zijn in Nederland en dat die mensen naast elkaar leven. Mensen over de wereld zijn verschillend en nemen hun eigen cultuur mee naar Nederland als ze hier komen wonen - Welke culturen zijn er nog meer in Nederland? - Wat zijn hier de verschillen met Nederland? - Wat vind je van deze verschillen?	Digibord voor video

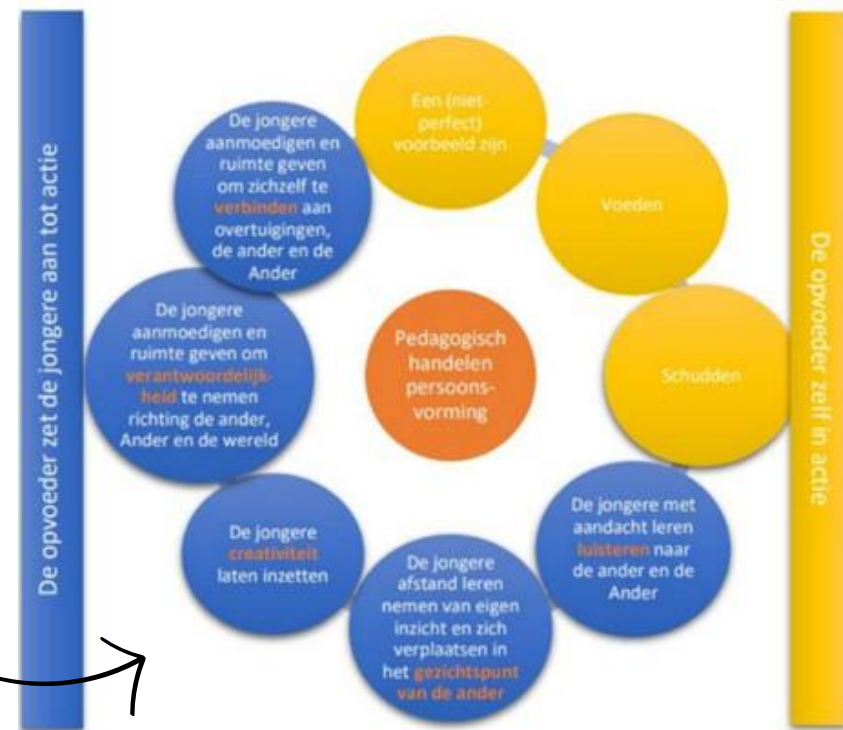
			- Zorgen deze verschillen ervoor dat mensen anders zijn? Tip: gebruik een prentenboek om verschillen over de wereld te laten zien. Denk bijvoorbeeld aan Hé, wie ben jij?, Dit is onze wereld of De wereld op één moment	
15 min	Christenen buiten Nederland	Kennis, vaardigheden en attitude	Activiteit: vragen bespreken over christenen in het buitenland - Wonen er alleen christenen in Nederland? - Zijn hun gewoonten hetzelfde als in Nederland? Nee, zij hebben andere gewoonten als christen Bekijk met de klas de volgende video: Feest! Weet wat je viert - Orthodox Pasen - Wat is het verschil met de manier waarop jullie Pasen vieren? - Is er een verschil tussen de kerkdienst bij deze kerk en bij jou? Bekijk met elkaar de kaart op de site van Open Doors (je kan klikken op een land voor meer informatie): Ranglijst Christenvervolgung Open Doors Bespreek wat de kleuren inhouden op de kaart, welke landen ze zien, wat vervolging is en op welke manier dit kan plaatsvinden - Hoe geloof jij in Nederland? - Hoe is dit verschillend van de christenen in de landen van de kaart? - Hoe zou je deze christenen kunnen helpen?	
5 min	Verbinding over de wereld	Kennis, vaardigheden en attitude	Activiteit: vragen bespreken, video bekijken en wisbordje gebruiken over verbinding Mensen over de wereld zijn dus allemaal verschillend. Maar mensen zijn ook verbonden met elkaar • Op vakantie - Waar ben jij naartoe geweest op vakantie? Bijvoorbeeld Frankrijk, dan ben je verbonden met de Franse mensen • Door een taal: bekijk de volgende video: Verschillende talen Schooltv Bespreek kort wat ze gezien hebben in de video. - Hoe zijn mensen verbonden? • Door spullen: bijvoorbeeld speelgoed uit China Laat de leerlingen op hun <u>wisbordje</u> nog een voorbeeld bedenken van spullen uit het buitenland. Bijvoorbeeld: chocolade uit Afrikaanse landen en Griekse yoghurt uit Griekenland	Wisbordje en stift Digibord voor video

10 min	Armoede	Kennis, vaardigheden en attitude	Activiteit: video over armoede en vragen bespreken over ontstaan van armoede In sommige landen is er veel armoede - Wat is armoede? Een van deze landen is Kenia, in Afrika. Hier hebben ze nu op scholen een problemenbrievenbus waar leerlingen briefjes in kunnen doen met een probleem zodat ze geholpen kunnen worden. Bekijk de video vanaf 0:30 min tot 1:06 min Kinderen in Kenia stoppen hun zorgen in problemen-brievenbus Bekijk eventueel ook deze video Aleva helpt arme kinderen in Tsjaad met dans In veel landen in Afrika is armoede, in Kenia en Tsjaad, maar ook in Soedan, Burundi, Democratische Republiek Congo en Malawi - Hoe ontstaat armoede? Laat de leerlingen deze vraag beantwoorden en schrijf de antwoorden op het bord. Voorbeelden zijn: mislukte oogsten, gebrek aan werk, ziekte of oorlogen - Hoe zorgen mislukte oogsten/gebrek aan werk etc. voor armoede? Activiteit: overleggen over opkomen voor mensen in armoede in tweetallen - Waarom is het belangrijk om op te komen voor mensen in armoede? Voorbeeld: Iedereen is gelijk dus zouden ze niet in armoede moeten leven In tweetallen bespreken de leerlingen hoe ze kunnen opkomen voor mensen in armoede. Deze ideeën worden hierna klassikaal besproken. - Welke manier zou jij zelf wel willen doen?	Digibord voor video
5 min	Afsluiting		Afronding van de les, hierbij kan je aandacht besteden aan feedback en feed-forward. Er wordt gereflecteerd op de les “Zijn de leerlingen op de goede weg?” en wat zijn de vervolgstappen “Wat wordt er verder nog gedaan aan het onderwerp of waarover gaat de volgende les?”.	

Onderbouwing van deze les

Pedagogische vaardigheden

- ♦ Voeden doordat leerlingen kennis opdoen over christenen buiten Nederland, verschillende culturen, de verbondenheid van landen en armoede
- ♦ Schudden door te kijken wat de verschillen zijn van een cultuur met de Nederlandse cultuur; luisteren door klassikale gesprekken te voeren
- ♦ Gezichtspunt van de ander innemen doen de leerlingen door te vergelijken van culturen en te bespreken hoe ze kunnen opkomen voor mensen in armoede
- ♦ Verantwoordelijkheid komt terug doordat de leerlingen bedenken hoe ze op kunnen komen voor mensen in armoede en wat ze hier zelf in kunnen doen
- ♦ Verbinden komt terug doordat de leerlingen de mogelijkheid krijgen om zich te verbinden aan verschillende (delen van) culturen.

Democratische basiswaarden:

- ♦ Vrijheid: vrijheid van meningsuiting komt terug doordat leerlingen hun mening kunnen geven in de les, bijvoorbeeld over de verschillende culturen.
- ♦ Gelijkheid: komt terug in het onderdeel over armoede. Hierbij is de boodschap dat niemand in armoede zou moeten leven, omdat iedereen gelijk is. Ook mensen met verschillende culturen zijn gelijk, ondanks manieren waarop ze van elkaar verschillen.
- ♦ Solidariteit: mensen hebben verschillende culturen, hierin komt begrip/respect en verdraagzaamheid terug. De cultuur van iemand kan anders zijn dan jouw eigen, maar hierin moet je verdraagzaam zijn voor de ander.

Wetenschappelijke onderbouwing

Het is belangrijk om kennis en vaardigheden over de wereld op te doen, omdat dit bijvoorbeeld nodig is om teksten te begrijpen (Houtveen et al., 2021). De kennis die door ouders wordt meegegeven aan het kind (door naar musea te gaan en met ze te praten) verschilt per gezin (McEwan, 2009). Op school kunnen deze verschillen gelijkgesteld worden door kennis over de wereld aan te bieden (Volman & Veerman, 2022)

Houtveen, T., Van Steensel, R.C.M., & De la Rie, S. (2021) De vele kanten van leesbegrip. Literatuurstudie naar onderwijs in begrijpend lezen in opdracht van het Nationaal Regieorgaan Onderwijsonderzoek en de Inspectie van het Onderwijs.
McEwan, E.K. (2009). Teach Them All to Read. Catching Kids Before They Fall Through the Cracks. California: Corwin.
Volman, M. & Veerman, E. (2022). Binnen- en buitenschools leren verbinden. www.onderwijskennis.nl.

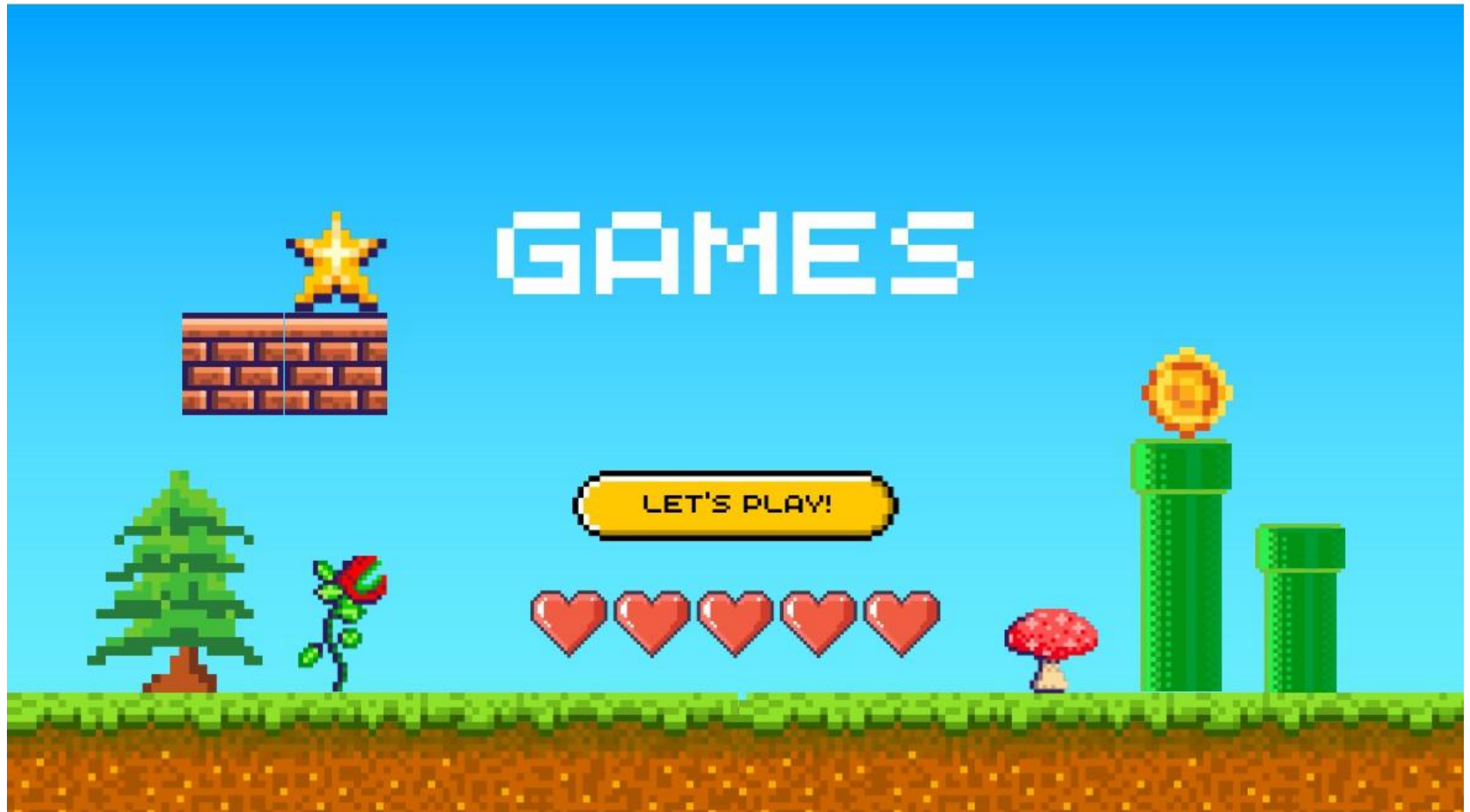
Bijlage thema Wereld

Niet van toepassing

Bijlage thema Digitaal

Bijlage 2: PowerPoint termen digitaal

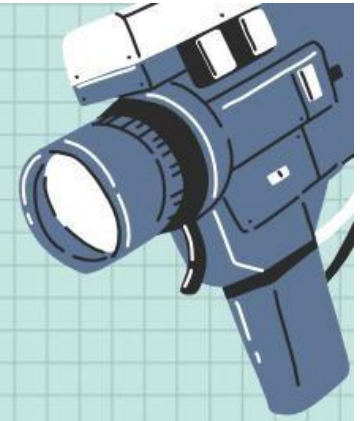

Apps

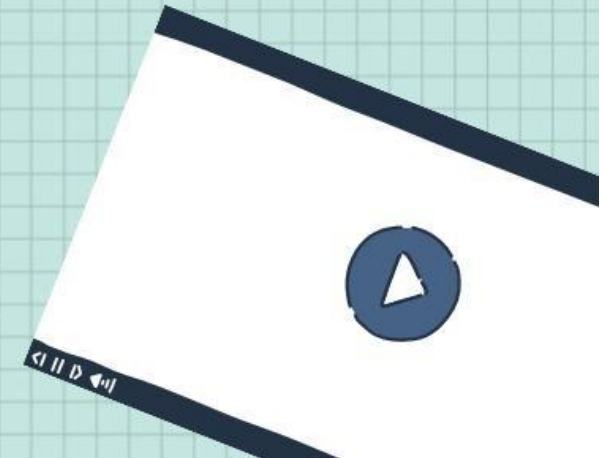
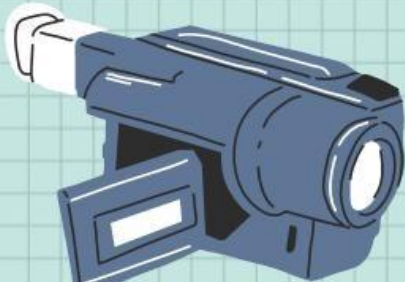

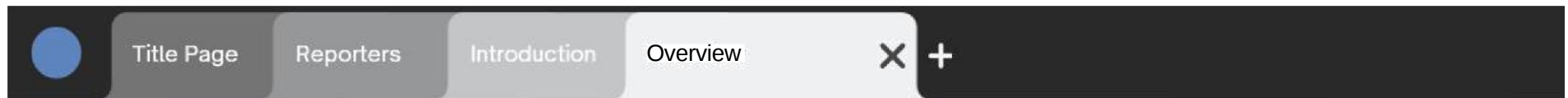

Filmpjes

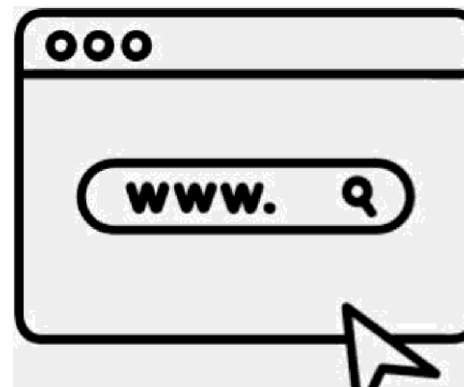

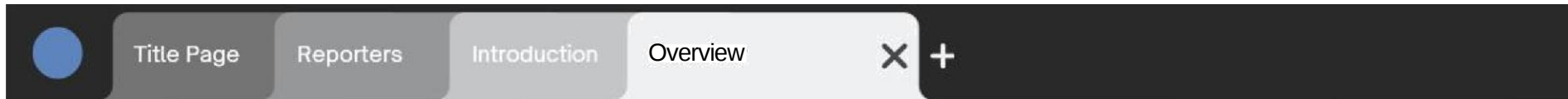
N

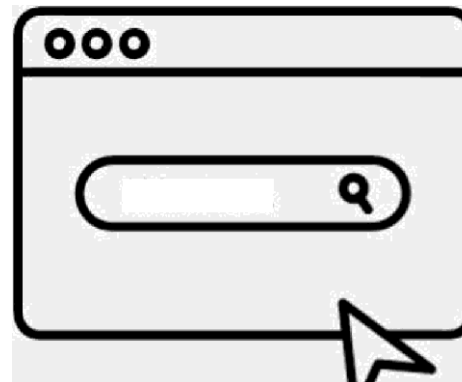

4- -¥ G @ Insert your topic here

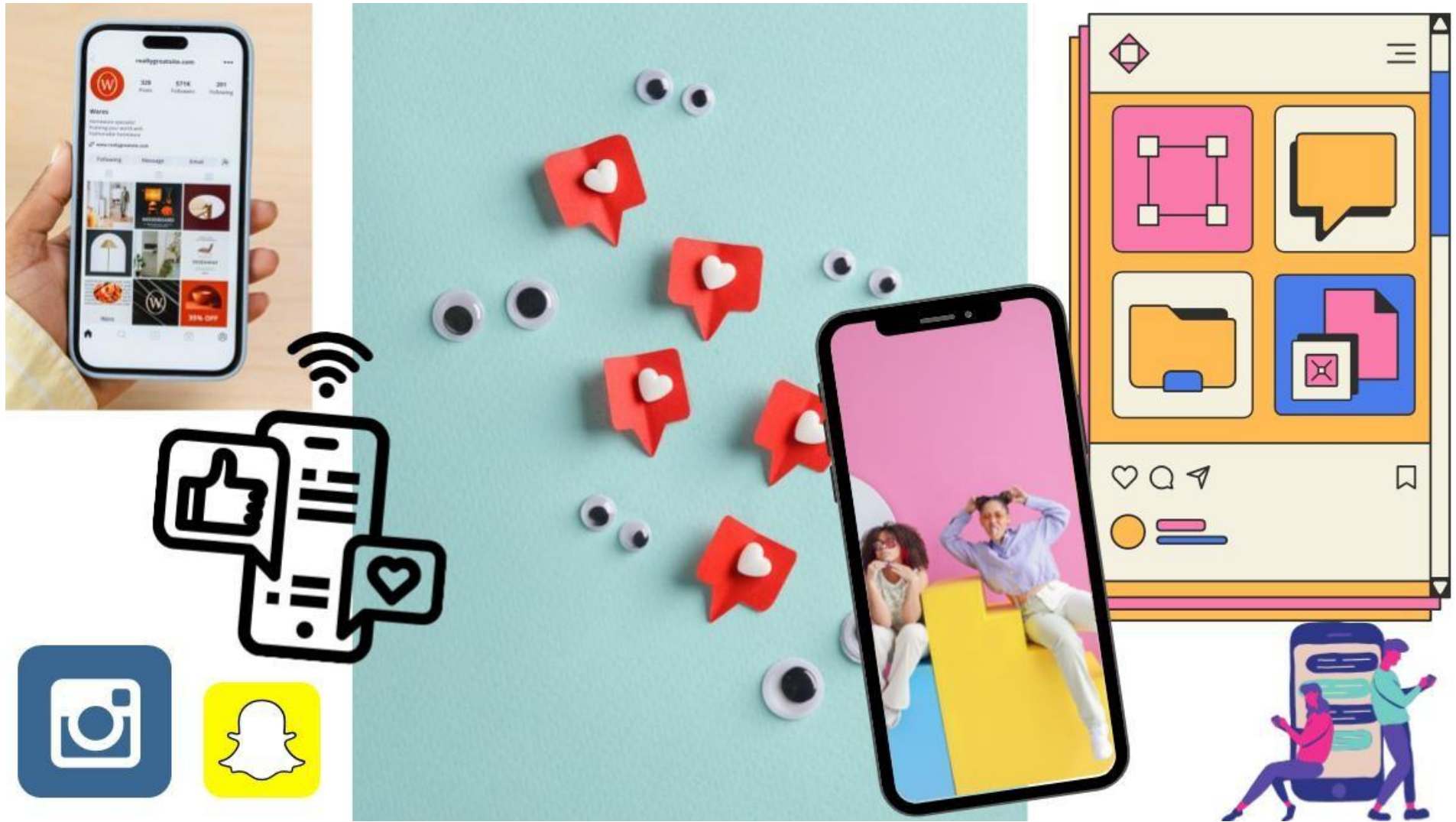

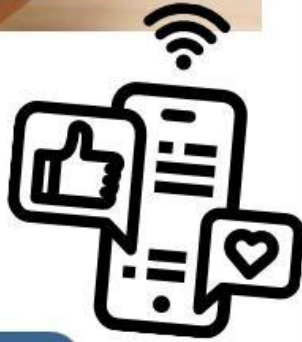
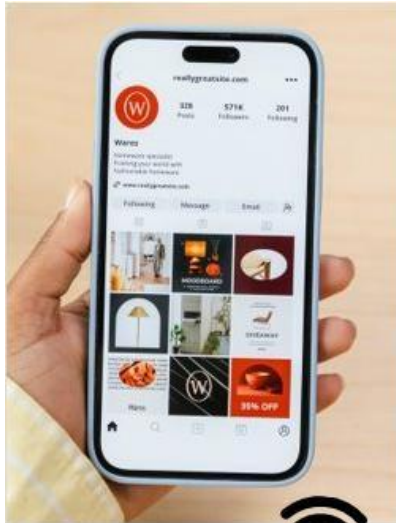

G -+ G Ct Insert your topic here

Websites

Sociale media

